

Anahtar Sözcükler

Dönüştürülme adlı; Bağlama koşulları, Göndergesel özellikler;
Tümdengelim; Tümevarım

Keywords

Reflexive pronoun; Binding conditions; Referential properties;
Deduction; Induction

Küçüksakarya, E., & Özgen, M. (2024). Kendi/kendisi adlarının tümceçi ve tümcelerarası göndergesel özellikleri: Tümdengelimli ve tümevarımlı bir bakış. *Dil Dergisi*, 175 (2). 149-174.

KENDİ/KENDİSİ ADILLARININ TÜMCEÇİ VE TÜMCELERARASI GÖNDERGESEL ÖZELLİKLERİ: TÜMDENGELİMLİ VE TÜMEVARIMLI BİR BAKIŞ

THE REFERENTIAL PROPERTIES OF KENDİ/KENDİSİ PRONOUNS: A DEDUCTIVE AND INDUCTIVE PERSPECTIVE

• **Esra KÜÇÜKSAKARYA**

Arş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Dilbilimi Bölümü, esrak.sakarya@gmail.com

• **Murat ÖZGEN**

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Dilbilimi Bölümü, murat.ozgen@deu.edu.tr

Öz

Kendi ve kendisi dönüştürülme adları yalın ve çekimli biçimlerde iki türden oluşur. Gözlemsel açıdan kendi bir dönüştürme adlı olarak yerel bir öncülle bağlanırken; kendisi ise uzun soluklu bir gönderge olarak ana tümcenin öznesine bağlanabilir. Bununla birlikte, kendi adlı hem tümceçi hem tümcedışı bir öncülle bağlanabilir. Üretici Dilbilgisi (ÜD) kapsamında biçimsözdizimsel ve anlambilimsel açıdan incelenen öncül-gönderge ilişkisi; Metinsellik Ölçütlerinin (MÖ) Bağlılık İlişkisi çerçevesinde ise söylem-edim ve metindilbilim alanına konu olmaktadır. MÖ kapsamında başkaca bir birimin yerini tutan metiniçi dilsel öğeler olarak dönüştürülme adları, tümcelerarası dilbilgisel bağlantı kurmaktadır. Sözü geçen iki bakış açısından ÜD tümdengelimli, MÖ tümevarımlı bir bakış açıdır. Bu görüşler doğrultusunda, araştırmanın amacı TS Corpus V2 veritabanından 1000 sözcüğü tarayarak kendi

Abstract

Reflexive pronouns kendi and kendisi are of two types: nominative and inflected. Observationally, kendi as a reflexive pronoun can be bound to a local antecedent, while kendisi as a logophor can be bound to the subject of the main clause. However, the pronoun kendi can be connected to both an intra-sentential and inter-sentential antecedent. The antecedent-referent relation, analyzed in terms of morpho-syntactic and semantic aspects according to the Principle A of the Binding Theory within the scope of UG, is subject to the fields of discourse-pragmatics and textlinguistics regarding Cohesion Principle of Textuality Criteria (TC). By means of TC, reflexives, replaced with another unit, contribute to the semantic integrity of the text forming grammatical cohesion inter-sententially. From these two perspectives, UG is deductive, and TC is inductive. In line with these views, the aim of the study is

ve kendisi adlarının tümceiçi ve tümcelerarası sunuluşlarını, sözdizim ve metinsellik koşullarına göre bağlama olgusu açısından değerlendirip kuramsal ve uygulamalı bir biçimde incelemektir. Buna göre, tümce içindeki gönderimlerin çekimli, çekimsiz biçimlenmeleri ve tümcelerarası göndergesel özellikleri dikkate alındığında, kendi ve kendisi adlarının yedi alt ulamda yapılandığı gözlemlenmiştir. Kendi adının tümceiçi artgönderim kurulumunun, kendisi adının ise tümcelerarası artgönderim kurulumunun daha sık gerçekleştiği ve artgönderimin öngönderimden daha sık kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca, tüm dengelimle türetilen anlam bulanıklığına sahip tümcelerin, tümevarımla incelenen derlemde bulunmadığı ve ulamlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da iki adıl arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Alanyazında kuramsal ve uygulamalı olarak biçimci ve işlevci bakış açılarıyla (tüm dengelim ve tümevarım) ele alınan kendi ve kendisi adlarının her iki düzlem ekseninde değerlendirilmesi bu çalışmayı önceki araştırmalardan ayırır. Ayrıca, biçimsel özelliklerin saptanması için anadil konuşucusunun sezgi ve yargılarının benimsenmesinin yanı sıra veritabanında yer alan yazılı metinlerle karşılaştırarak incelemek biçim-işlev ekseninde yürütülecek başkaca çalışmalara katkı sağlayacaktır.

to analyze the intra-sentential and inter-sentential representations of kendi and kendisi regarding the binding phenomenon according to syntactic and textual conditions in a theoretical and practical way by scanning 1000 tokens from the TS Corpus V2. Accordingly, considering the inflected, bare intra-sentential forms and inter-sentential referential properties, it has been observed that the kendi and kendisi are structured in seven subcategories. It has been found that the intra-sentential form of kendi and the inter-sentential form of kendisi occur more frequently, and that the anaphora is used more frequently than the cataphora. It has also been observed that ambiguous sentences derived deductively are not found in inductively analyzed corpus, and that there is a positive relationship between the pronouns, although there is no statistically significant difference regarding subcategories. This study differs from the previous studies in that it evaluates the two aspects of the pronouns kendi and kendisi, which are theoretically and practically analyzed from the formalist and functionalist perspectives (deductive and inductive) in the literature. In addition to employing the native speaker's intuitions and judgments to determine the formal features, analyzing them by comparing them with the written texts in the TS Corpus V2 database will contribute to further studies to be conducted on the form-function axis.

1. GİRİŞ

Üretici Dilbilgisi kapsamında bağlama olgusunun Ölçünlü Bağlama Kuramı (Standart Binding Theory) çerçevesinde kuramsal açıdan temelleri atılmıştır (Chomsky, 1980, 1981, 1986). Ayrıca alanyazında Dilbilgisinin dışında Baş Güdümlü Öbek Yapı (Head-Driven Phrase Structure Grammar) (Pollard ve Sag, 1992), uzun-soluklu gönderim (*logophoricity*) (Sells, 1987), söylem-e-dim (Halliday ve Hasan, 1976; Kuno, 1987) kapsamında bağlama koşulları tartışılmıştır. Bağlama olgusu öncül ve gönderge arasındaki k-buyurma (*c-command*) ilişkisi açısından üç temel ilkeye dayanır: Artgönderim yapısının bağlama alanında yönetildiği ulama bağlı olması (Bağlamanın A ilkesi), adılın yönetildiği ulamdan bağımsız olması (Bağlamanın B İlkesi) ve gönderimsel bir anlatımın bağımsız olması (Bağlamanın C İlkesi) bu ilkeleri oluşturur (Chomsky, 1981, s. 188). Bu ilkelerden, artgönderim yapılarının yönetildiği alanda erişilebilir bir özne olan öncüle bağlanması gerektiği koşulu dönüşlülük adıları ile ilişkilidir:

(1) Max_i criticized himself_i / *him_i.

‘Max kendi(-si) ni eleştirdi.’ (Büring, 2005, s. 222, örn. no: 11.1a)

(1)’de gördüğümüz üzere, Bağlamanın A İlkesi gereği *himself* (kendi(-si)) dönüşlülük adılı yönetme alanı içinde bağlı olması gereken potansiyel *Max* öncülüne bağlanabilirken, *him* (onu) adılı Bağlamanın B İlkesi gereği yerel alanda bağımsız olması gerektiği için *Max* öncülüne bağlanamaz. Chomsky’nin (1981) Yöneten Ulam (*Governing Category*) olarak tanımladığı yerel alan iki Geçirimsizlik Koşulu (*Opacity Condition*) içerir: Özgül Özne Koşulu (*Specified Subject Condition*) ve Çekimli Özne Koşulu (*Tensed Subject Condition*). Bu koşullardan ilki özgül bir özne dışında bağlamanın engellenmesini, ikincisi ise çekimli bir tümcenin dışında bağlamaya izin verilmeyeceğini öngörür:

(2) a. John_i loves himself_i / *him_i.

‘John kendini sever.’

b. John_i says [that Bill hates *himself_i / him_i].

‘John Bill’in kendisinden nefret ettiğini söyler.’

c. John_i likes [Mary_j’s article about *himself_i / him_i].

‘John Mary’nin kendine yazdığı makaleyi sever.’

d. John_i thinks that [*himself_i is to blame].

‘John kendinin suçlu olduğunu düşünüyor.’

e. John_i said that [pictures of himself/him are on display].

‘John kendisinin/onun fotoğraflarının sergilendiğini söyledi.’

(Büring, 2005, s. 11)

Büring (2005) bağlama alanı için Chomsky’nin (1981) önerdiği yerel alan içindeki bu koşullardan (2b-c) tümcelerinde *herself* (Tr. kendisi) artgönderim yapısında yerel alanda bulunan özgül özne *Clara* yerine ana tümcenin öznesine bağlanmasının Özgül Özne koşulunun ihlaline yol açtığını belirtir. Ayrıca, *herself* artgönderim yapısının çekimli bir tümcenin dışında bağlanmasının da (2d-e) tümcelerinde ihlali söz konusudur. Ölçünlü Bağlama Kuramı artgönderim ve adlısıların dağılımı için bir temel oluşturmakla birlikte alanyazında dillerarası biçim-işlev temelli çalışmalar yerel ve uzun-soluklu bağlama olgusunun farklı yapılabileceğinden söz edilir (bkz. Pollard ve Sag, 1992; Reinhart ve Reuland, 1993; Reuland, 2011, 2017). Sözelimi, (3) tümcesi A ilkesinin öngördüğü bir artgönderim yapısının bağımsız olarak bulunamayacağı; yerel alanda bağımlı olması gerekliliği savına karşıt bir örnek olarak değerlendirilir.

(3) There were five tourists in the room apart from myself.

‘Odada kendimden (benden) başka beş turist vardı.’

(Reinhart ve Reuland, 1993, s. 669, örn. no:22a)

(3)’te gördüğümüz üzere, Reinhart ve Reuland (1993) A ilkesinin ihlal edilerek 1. ve 2. *kendi* dönüşlülük artgönderimlerinin tümcesel bir öncül olmaksızın kullanılabileceğinden söz eder. Bağlama olgusu ile ilişkili olarak, katı bir biçimde yerel eşdizimleme koşulunun dışında yerel-dışı öznelerin bağlanabileceği uzun-soluklu gönderimler, farklı dillerde temelde aşağıdaki değiştirgenleri izler (Wexler ve Manzini, 1987, s. 29):

Yöneten Ulam Değiştirgeni (Governing Category Parameter)

Eğer γ , α' yı içeren en küçük ulam ise ve α için bir yönetici ise α' ’nın

a. öznesi olabilir, ya da α =artgönderim için β özne ise, $\beta \neq \alpha$;

b. bir çekim; ya da

c. zaman; ya da

d. gönderimsel zaman, ya da

e. ‘kök’ zaman¹ içerdiğinde γ , α için yöneten bir ulamdır.

1 Kök tümce ana tümce olarak değerlendirilir. Bu noktada, ‘Kök’ zaman *kendi/kendisi* adlarının öncül olarak ana tümcenin öznesine bağlanması ile ilişkilidir. γ yöneten ulam olarak ana tümcenin eylemi konumunda kök zaman içerir ve α - β arasındaki göndergesel ilişkiyi yönetir.

Wexler ve Manzini' nin (1987) belirttiği üzere, dillerde dönüşlülük farklı özellikler içerebilir. Tümcenin çekimli ya da çekimsiz olması bağlama koşulunu etkileyebilir. Sözelimi, Dancada dönüşlülük alanı zaman ile kısıtlılık gösterirken, çekimsiz tümce içeren yapıda ana tümceye uzun-soluklu bir biçimde bağlanmaya izin verir (Harbert, 1995). Fincede de benzer biçimde çekimsiz yantümcelerde uzun-soluklu bağlamaya izin verilir (Van Steenberg, 1995). Öte yandan, Japonca, Korece ve Macarca gibi dillerde kök tümceye bağlı olduğunda yerel ve yerel-dışı özelliklerin çekim özelliğinden bağımsız bir biçimde dönüşlü yapılarda bağlamanın gerçekleşmesi söz konusudur:

(4) a. *Japonca*

John-wa_j [Bill-ga_i zibun-o_{i/j} nikunde iru] to omotte iru.

John Bill DÖN nefret et- TÜM düşün-

'John Bill'in kendinden nefret ettiğini düşünüyor.'

b. *Korece*

John-in_k [[Bill-i_i caki-lil_{i/j/k} miwaha-nin-kas-i] Mary-lil_j silphike ha-ass-ta] mit-nn-ta.

John Bill DÖN nefret et- Mary üzgün yap- düşün-

'John, Bill'in kendisinden nefret etmesinin Mary'yi üzdüğünü düşünüyor.'

(Manzini ve Wexler, 1987, s. 419, örn. no: 19, 28)

c. *Türkçe*

Fatma [Ahmet-in kendi-sin-i çok beğen-diğ-in]-i biliyor.

(Rákosi, 2009, s. 468, örn. no: 13)

(4)'te dönüşlülük içeren örneklerde izleyeceğimiz gibi, Japoncada *zibun*, Korecede *caki*, Türkçede *kendisi* uzun-soluklu bağlanan dönüşlülük adilları olarak ele alınmıştır. Bu çözümlemeye göre, çekimli ya da çekimsiz olmasına bakılmaksızın kök tümceye öncül olarak adılın bağlanması söz konusudur. Diğer bir deyişle, çekim içeren tümcelerarası yapılanmanın yanı sıra çekimsiz *-mA*, *-DİK*, *-(y)AcAK* ile oluşturulan yantümcelerde de dönüşlülük adılı öncüle uzun soluklu bir biçimde bağlanabilir. Dillerde uzun-soluklu dönüşlü yapıları üç farklı özellik gösterir (Cole vd., 2001, s. xviii):

i. Özne ya da nesneyi öncül olarak uzun-soluklu bağlayabilen artgönderimler, (örn. Çince)

Çince

Zhangsan renwei Lisi_j zhidao Wangwu_k xshuan ziji_{i/j/k}.

Zhangsan düşün- Lisi bil- Wangwu sev- DÖN

‘Zhangsan Wangwu’nun kendi-(si)-ni sevdiğini Lisi’nin bildiğini düşünüyor.’

(Cole vd., 2001, s. 343, örn. no: 1b)

ii. Yerel-dışı adılısıla benzer biçimde ya da yerel alanda bağımlı biçimde sunulmuş gösteren artgönderim yapıları (örn. Türkçe ve Malay dili)

Türkçe

Fatma_j [Ahmed’in_i kendi-sin-i_{i/ii/k} çok beğendiğini] biliyor.

(Cole vd., 2001, s. 198, örn. no: 4c)

iii. Öncelikli olarak bağımlı olup sözdizimsel ve söylemsel özelliklere göre yerel-dışı özellik içeren dönüşlülük artgönderimleri (İzlandaca istek kipi içeren ya da çekimsiz yapılarda k-buyurmayan uzun- soluklu bir üyenin öncül olabilmesi ve İngilizce dönüşlülüğün uzun-soluklu kullanımı)

İzlandaca

[Alit Jon_s] virdist [t_j vera [ad eg hati sig_j]]

İnanış Jon-İYE görün- ol- TÜM 1TK nefret-İSTKİP DÖN

‘John benim kendinden nefret ettiğime inanıyor.’

(Cole vd., 2001, s. viii, örn. no: 3)²

Belirtilen sözdizimsel özelliklerin yanı sıra, Pollard ve Sag (1992) sözdizimsel açıdan erişilebilir eş-üye arayan artgönderim yapılarının bağlama alanında potansiyel bir öncül bulamadığında yerel alan dışında bağlanacak bir birim aradığından söz eder. Ayrıca, alanyazında uzun-soluklu artgönderim yapılarının söylem-edim koşullarına göre yetkilendirilebileceğine yönelik farklı görüşler de bulunur (bkz. Halliday ve Hasan, 1976; Kuno, 1987; Pollard ve Sag, 1992; Huang ve Liu, 2001).

Halliday ve Hasan (1976) metniçi gönderim çerçevesinde ele aldığı gönderim yapılarını metnin yüzey yapısında bağıntı kurarak bağlaşıklığı sağlayan birimler olarak nitelendirir. Diğer bir deyişle, gönderim yapıları dilbilgisel bağlaşıklığı sağlayan düzenek olarak tümcelerarası bağlantı kurarak metnin anlamsal bütünlüğünü sağlar. Bağlaşıklık İlkesi gereği, ön varsayılan birimin bağlaşıklık sağlayıcı bir biçimde tümce sınırlarında kısıtlanmaksızın metnin içinde, metnin

2 Gönderim ilişkilerinin ardışık tümcelerde ya da metnin farklı bölgelerinde bağlantı sağladığı görüşünden hareketle, çalışmada gönderge ve öncül ilişkisinin tümce ötesinde gerçekleştiği yapılar tümcelerarası/metniçi; ana tümce ya da yantümceleme içeren yapıları ise tümceiçi olarak değerlendirilmiştir. DÖN (dönüşlülük), İYE (iyelik), TÜM (tümleş), 1TK (1.tekil kişi), İSTKİP (istek kipi) kısaltmaları sırasıyla tümce açıklamalarında kullanılmıştır.

öncesinde artgönderim ya da sonrasında öngönderim yaparak başkaca bir birime bağlanması söz konusudur:

(5) She found *herself* in a long, low hall which was lit up by a row of lamps hanging from the roof. There were doors all round the hall, but they were locked.

‘Kendini çatıdan sarkan bir dizi lambayla aydınlatılan uzun, alçak bir salonda buldu. Koridorun her yerinde kapılar vardı ama kilitliydi.’

(Halliday ve Hasan, 2014, s. 14-72)

(5)’te gördüğümüz üzere *herself* (Tr. kendi(si)) adılı öncesinde bulunan bulunan adılısıla gönderimde bulunurken; *they* (Tr. onlar) adılısılı tekrar edilen *hall* (Tr. salon) adına gönderim yapar. Halliday ve Hasan (2014) farklı türden adılların metinde doğrudangönderim ya da yerine koyma (*substitution*) yöntemi ile bağlaşıklık zinciri (*cohesive chain*) oluşturarak metnin anlamsal bütünlüğüne katkı sağladığına işaret eder. Kuno (1987) ise artgönderim birimlerinin işlevsel özelliklerine odaklanır. Bununla ilişkili olarak Kuno, konuşucunun dinleyicinin sahip olduğu bilgi, içsel olarak konuşucunun söyleme yansıttığı duygular, konuşucunun bakış açısından olay ve durumların yorumlanması gibi söylem-edimsel özelliklerin sözdizimsel birimler olan öncül ve bağlanan birim arasındaki ilişkiyi değerlendirmek açısından önemli olduğundan söz eder. Sells (1987) ise söylemsel bağlama ilişkisi ve uzun-soluklu birimler kapsamında söylemde öneleme (*prominence*) temelli bir yaklaşıma sahiptir. Bu öneleme ilişkisi Kaynak (*Source*) (önermesel içeriği bağlayan edici); Öz (*Self*) (önermenin içeriğini betimleyen kişinin zihinsel durumu ya da tutumu) ve Bakış açısı (*Pivot*) (önermenin zaman, uzam, yer içeriğini değerlendiren kişi) olarak üç ulamdan oluşur. Afrika dillerini inceleyen ve uzun-soluklu adil terimini öneren Hagege (1974), gerçek ya da hayali bir biçimde söylem evreninde eşgöngerimlerinin bulunduğu yapılar olarak değerlendirir. Bu görüşten hareketle Sells (1987), İzlandaca ve Japoncada uzun-soluklu dönüşlülük adıllarının söylemsel özelliklerini yantümceleme içeren yapılarda karşılaştırarak betimler.

Alanyazında kuramsal açıdan sözdizimsel, söylem-edimsel farklı görüşlerin bulunduğunu görmekteyiz. Derlem-tabanlı çalışmalarda bağlama olgusunun incelenmesi aşamasında derlem-den çekilen tümceler dönüşlülük adılı ve adılısılların dağılımlarını incelemek ve kuramsal açıdan değerlendirmek için günümüze kadar pek çok araştırmacıya kaynak sağlamıştır (bkz. Zribi-Hertz, 1989; Lange, 2006; Song, 2017; Kim vd., 2018, 2020)³. Derlem çalışmaları tümevarımlı bir yaklaşımla oluşturulan gerçek dil kullanımlarını temsil eden verilerden oluşur. Ancak, derlem-veri tabanının alanyazında bağlama olgusunun tüm özelliklerine açıklık getiremeyebileceğine ilişkin

³ Türkçede bağlama üzerine yürütülen çalışmaların genellikle kuramsal olduklarını (bkz. Eç, 1989; Sezer, 1980; Cem Değer, 1996; Kornfilt, 2001; Meral, 2006, 2010, 2013; Yakut, 2015; Gökgöz Kurt, 2021; Dinçtopal-Deniz 2023; Karga ve Çele, 2023), uygulamalı olarak yürütülen çalışmaların da berim temelli ya da anadil konuşucularının sezgilerine dayanan anket temelli olduklarını gözlemledik (bkz. Yakut, 2015; Özbek ve Kahraman, 2016; Uzunca, 2018).

tartışmaları (bkz. Zribi-Hertz, 1989; Lange, 2006) izleyerek, derlemeden çekilen verileri kuramsal açıdan (Chomsky, 1981,1986; Halliday ve Hasan, 1976; Kuno, 1987; Sells, 1987) tartışan araştırmacılar (bkz. Zribi-Hertz, 1989; Kim vd., 2018, 2020), Amerikan İngilizcesi ve İngiliz İngilizcesinde uzun-soluklu bağlamada bağlama alanı ihlali olan durumlarla karşılaşmış ve söylem-edim çerçevesinde farklı verilerle sistemli çalışmalar yürütülmesi gerektiğini önermiştir. Kim, An ve Jung (2020) Uluslararası İngilizce Derleminden dönüşlülük adlı ve adılısarı içeren tümceleri sözdizimsel ve edimsel koşullar açısından değerlendirmiş ve tümceiçi gönderimlerde dönüşlü yapıların uzun-soluklu göndermelerde bağlama alanında ihlalin yaygın olmadığını bulgulamıştır.

Bu çalışmalardan hareketle, derlemeden oluşturulan veritabanında sözdizim ve söylem-edim koşullarına göre bağlama olgusunu *kendi/kendisi* özelinde kuramsal ve uygulamalı olarak incelemek anadil konuşucusunun yargılarıyla gerçek dil verilerinin örtüşüp ayrıştığı noktaları saptamaya katkı sunacaktır. Bu doğrultuda, çevrimiçi gazeteler, forumlar, sosyal medya, akademik yayınlar gibi pek çok kaynaktan oluşturulmuş 1, 2 milyar türce (token) içeren Sezer (2017) *TS Corpus V2* (<https://tscorpus.com/corpora/>) derleminin Genel Amaçlı Derlem Türünde yer alan *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının geçtiği 1000 dilsel ifade, bu araştırmanın veri tabanını oluşturur. Tümevarımla derlemeden çekilen verilerin, anadil konuşucularının tümdengelimli bir biçimde üretilen tümcelerle örtüştüğü ve ayrıştığı noktaların kuramsal açıdan bütünlük bir biçimde (sözdizim-söylem-edim) tartışılacağı bu çalışmada, öncelikle Türkçede *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarına yönelik alanyazındaki gözlemlere değinilecektir. Daha sonra, sözü geçen adların tümceiçi ve tümcelerarası/metinlerarası görünümlerinin nasıl olduğu tartışılacaktır. Çalışmamızın bütünlük bir yöntem içermesi Türkçe alanyazında daha önce bu tür bir çalışmaya rastlanmadığı için çalışmamızın özgün değerine işaret eder. Bağlama Kuramı ve Metinsellik Ölçütleri kapsamında artgönderim olgusunu biçim-işlev ekseninde bütünlük olarak incelemek sezgisel yargıların yazılı veri tabanında ne ölçüde yansıtıldığını gösterecektir. Bununla birlikte, alanyazında ayrı paradigmlar olarak ele alınan tümdengelim ve tümevarım yaklaşımları birbirlerini tamamlayıcı bir biçimde bu dil birimi ile ilgili çıkarımlar yapmamızı sağlayacaktır.

1.1. Kendi ve Kendisi Dönüşlülük Adlarının Özellikleri ve Tümceiçi Bağlama Olgusu

Türkçede dönüşlülük adlı iki farklı biçimden oluşur: *kendi* dönüşlülük adlı yerel olarak bağımlı bir artgönderim biçimi, *kendisi* dönüşlülük adlı ise uzun-soluklu okumaya sahip *kendi.3TK* çekimli biçiminde yapılır. Kornfilt (1997) *kendi* adının dağılımsal özellikleri açısından dönüşlülük, belirtecimsi (*adverbial*), sıfatçıl, uzun-soluklu ya da vurgulu (*emphatic*) biçimlerde gerçekleşebildiğinden söz eder. Öte yandan, Göksel ve Kerslake (2005) *kendisi* adının dönüşlülük, sürdücü adıl (resumptive pronoun), adılısıl (*pronominal*) olarak dağılım gösterdiğini belirtir.

(6) a. Ali_i [Ayşe_j'ye kendini_{ij} /kendisini_{ij} aramasını] söyledi.

b. Ali_i [Ayşe_j'ye onu_{k/ij/*j} aramasını] söyledi.

(6a)'da *kendi* ve *kendisi* adlı yantümecenin tümleci konumunda hem ana tümcenin öznesi *Ali* hem de yantümecenin öznesi *Ayşe* ile eşdizimlenebilir. Bu dönüşlülük özelliği ile her iki adil da benzer bir yapılanma ile eşdizimlenirler. Yani, bu dönüşlülük adlarının anlam bulanıklığı içerecek eşgönderimlerinin olması söz konusudur. Ancak, (6b)'de *kendi* ve *kendisi* adlarının yerine adilsil konulduğunda, salt ana tümcenin öznesine ya da bir başka varlığa gönderim yapan adilsil artgönderim yapısı ile karşılaşılır. (6b)'de *kendi* ve *kendisi* yapılarından ayrılarak adilsil ana tümcenin öznesi ile eşdizimlenebilmektedir. Bu durum da sözü geçen adların dağılımsal özelliklerinin farklılaşabileceğine işaret eder. Meral (2010, 2013) *kendisi* adının adilsil artgönderim ile yer değiştirildiğinde uzun-soluklu gönderge özelliği ile ana tümceye bağlanabileceğinden söz eder. Bu görüşe göre, ana tümcenin öznesi ile eşdizimli artgönderim yapısı; ana tümcenin öznesi ya da başka bir varlığa gönderimde bulunma durumu ise adilsil artgönderim yapısı olarak işaretlenmektedir. Sözü geçen artgönderimsel ve adilsil dağılımın bağlama olgusu tarafından kısıtlanmadığı savunulur (Rudnev, 2011 ve Dinçtopal-Deniz 2023).

Kornfilt (2001) *kendisi* yapısının yerel olmayan alanlarda konu-kaydırımı (topic-switch) gibi işlevsel özelliklerinden kaynaklı olarak adil özelliği taşıdığından söz eder. Benzer biçimde, Göksel ve Kerlake (2005) *kendisi* adının bağımlı olduğu tümcedeki bir öncüle ya da yantümceleme içeren bir yapıda ana tümcede bir öncüle bağlanabileceğini savlar. Diğer bir deyişle, *kendisi* adının aynı tümce içinde yantümce ya da ana tümcede bulunan bir öncüle ya da farklı tümcelerde yer alan öncüllerle uzun-soluklu bağlama ile bağlanmasının olanaklı olduğu görüşü alanyazında kabul görmektedir (Enç, 1989; Özsoy, 1990; Kornfilt, 2001; Csató, 2002; Dinçtopal-Deniz, 2009; Meral, 2010, 2013; Güven, 2015).

(7) a. Ali_i Ayşe_j'ye kendisinden_{ij} bahsetti.

b. Ali_i Ayşe_j'nin kendisine_{ij} kızmasına şaştı.

(Enç, 1989, s. 58, örn. no:12b-c)

(7) örneğinden anlaşılacağı üzere, *kendisi* adlı (7a)'da basit tümce içinde iki öncüle bağlanabilirken karmaşık tümce içeren (7b)'de yantümecenin içinde ve dışında bulunan iki öncüle de bağlanabilir. Enç'in de (1989) belirttiği gibi *kendisi* adlı Bağlama Kuramının A ilkesi tarafından kısıtlanmaksızın, yerel ve yerel-dışı bir biçimde bağlanabilir. Benzer biçimde, İşsever (2015) uzun-soluklu artgönderim yapısı olarak ele aldığı *kendisi* adının üzerindeki *-si* biçimbiriminin UyumÖ'nün (Uyum Öbeği) başında bulunan bir uyum belirtici olduğunu ve bu yönüyle *kendi* adından farklı özellikler gösterebileceğini savunur. Türkçede dönüşlülüğü biçim-sözdizimsel

özellikleri açısından ele alan Koşaner (2005), eylemcil ve adcıl açıdan dönüşlülüğü Dağıtılmış Biçimbilim (*Distributed Morphology*) çerçevesinde inceleyerek Türkçede dönüşlü göndergelerin ‘pekiştirici + dönüşlü’ bir biçimde yapılandığını savlar. Bu görüşüyle, dönüşlü göndergelerin AÖ (Ad öbeği) ya da UyumÖ gibi yapılandığına yönelik görüşler ile örtüşmektedir (bkz. Reinhart ve Reuland, 1993; Cem Değer, 1996; Kornfilt 2000). Dönüşlülük içeren adılların bağlama koşullarına yönelik bir diğer görüş ise *kendi* adının da yantümce ve ana tümcenin öznesini öncül olarak seçebilmesi üzerinedir (Sezer, 1980; Cem Değer, 1996; Yakut, 2015).

(8) a. ‘Ali_i Can_j’ın kendinden_{i/j} korktuğunu sanıyor.’

b. ‘Ali_i Can_j’ın kendisinden_{i/j} korktuğunu sanıyor.’

(Sezer, 1980, s. 751, örn. no:9)

(8) örneklerinin gönderimleri incelendiğinde, *kendi* adının yerel alanda k-buyuran bir öncüle bağlı olduğuna ilişkin görüşün (bkz. Kornfilt, 2001; Göksel ve Kerslake, 2005) tersine, *kendi* adının da yantümcenin öznesinin yanı sıra ana tümcenin öznesine uzun-soluklu bir gönderim ile bağlanabildiği görülmektedir. Aydın (1998) *kendi* ve *kendisi* adıllarının farklı tümce türlerinde işlenmesi üzerine yürüttüğü çalışmasında, *kendi* adının da *kendisine* benzer biçimde yerel-dışı bir özneyle bağlanabildiğini bulgulamıştır. Yakut (2015) da özellikle anlatı bağlamı (*narrative context*) verildiğinde, *kendi* adının uzun-soluklu artgönderim özelliği gösterebildiğini gözlemlemiştir. Bu bölümde, *kendi* ve *kendisi* adıllarının tümceyi bağlama koşulları incelendiğinde, alanyazında yantümce ya da ana tümcede yöneten bir ulama bağlanmaları ile ilişkili olduklarına değinildi. Bir sonraki bölümde tümcelerarası/metiniçi bağlama koşullarından söz edilecektir.

1.2. Kendi ve Kendisi Dönüşlülük Adıllarında Tümcelerarası/Metiniçi Bağlama Olgusu

Tümcelerarası bağlama olgusu metin içinde gönderim ile dilbilgisel bağlaşıklık adı altında incelenmektedir. Alanyazında gönderim, söylem ve metin dilbilim kapsamında kendinden önce ya da sonra başka bir birimin yerini tutan metiniçi ve metin dışı dilsel ögeler olarak ele alınır (bkz. Uzun Subaşı 1995; Balyemez, 2011; Yılmaz 2012; İşeri 2018). Gönderimde buldukları birimle ilişkili olarak, artgönderim ya da öngönderim türünde metiniçi gönderim, diğer bir deyişle, tümcelerarası gönderim ile dilbilgisel bağlaşıklık oluşması söz konusudur. Gönderimsellik ilişkisi ardışık tümceler ya da metnin farklı yerlerinde konumlanan tümceler arasında gerçekleşebilir:

(9) a. Ayşe_j telefonunu bulamadı. Ali_i telefonunu Ayşe_j’ye verdi. Kendini_{i/j}/kendisini_{i/j} aramasını söyledi.

b. Mahallede *kendisi* iyi bir aile çocuğu olarak bilinirdi. *Ali* asker kökenli bir ailede büyümüştü. Evde her işini *kendi* yapardı.

(9a)'daki üç tümcede *kendi* ve *kendisi* adlarının gönderiminin bağlam bağımlı bir biçimde *Ayşe* adı ile gönderimsel ilişki kurarak anlamsal yorumunu kazandığını söyleyebiliriz. Gönderimsel özelliklerin dilin anlam düzeyiyle ilişkili olduğundan söz eden İşeri (2018), gönderimsel bağımlılığın metinde gönderim ögesi olan açık adın kendinden önce ya da sonra konumlanmasına göre oluştuğunu ve buna göre öngönderim ve artgönderim yapısıyla gerçekleşebildiğini belirtmektedir. (9a)'da *kendi/kendisi* adları tümcelerarası/metiniçi artgönderim (9b)'deki *kendisi* adlı tümcelerarası/metiniçi öngönderim; *kendi* adlı ise tümcelerarası/metiniçi artgönderim yapısına örnek gösterilebilir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, tümcelerarası/metiniçi gönderimsel ilişkiler bağlam bağımlı bir biçimde anlam kazanarak bağımlılık oluşturmaktadır.

Bu bölümde dönüşlülük adlarının tümceiçi ve tümcelerarası/metiniçi bağlama ilişkilerine ilişkin genel çalışmalar ve Türkçedeki yapılarla ilişkin gözlemlerden söz edildi. Bir sonraki bölümde, çalışmanın amacı ve araştırma yöntemine yer verilecek olup sözdizimsel ve söylem-edimsel yaklaşımlar çerçevesinde *kendi* ve *kendisi* adlarında bağlama olgusu istatistiksel olarak dağılımları da incelenerek tartışılacaktır. Son olarak tümdengelimli yaklaşımla üretilen tümcelerle, tümevarımlı yaklaşımla veri tabanından erişilen dilsel anlatımlara ilişkin gözlemler ve ileriki çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı derlem veri tabanı aracılığıyla taranan Türkçe *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının tümceiçi ve tümcelerarası sunuluşlarını sözdizim ve söylem-edim koşullarına göre bağlama olgusu açısından değerlendirerek kuramsal ve uygulamalı bir biçimde incelemektir. Başka bir deyişle, alanyazında bağlama koşullarına ilişkin yöneltilen yaklaşımların (Chomsky, 1980, 1981, 1986; Halliday ve Hasan, 1976; Pollard ve Sag, 1992; Sells, 1987) derlem veri tabanına yansıtılıp yansıtılmadığı; bağlama olgusunun hangi tür yapılanmalarla gerçekleştiği tümdengelimli ve tümevarımlı yöntemi bir arada kullanarak tartışılacaktır. Bu amaçla, çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Tümdengelimli ve tümevarımlı bir biçimde incelendiklerinde *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adları sözdizim ve söylem-edim bağımlı olma koşulları açısından benzer özellikler taşır mı?

a) Türkçe *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adları tümceiçi ve tümcelerarası göndergeler açısından değerlendirildiklerinde uzun-soluklu okuma içerir mi?

b) Uzun-soluklu okuma içeren yerellik dışı özellikler *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının her ikisinde de ortak mıdır?

Alanyazında adılar üzerine salt tümdengelimli ya da salt tümevarımlı çalışmalar yürütülmüş olmasına rağmen, her iki yöntemin bir arada kullanılması bu bakış açılarının örtüştüğü ya da ayrıştığı noktaları ortaya çıkarabilmek açısından alanyazına katkı sağlayacaktır. Önceki çalışmaların kuram, deney ya da berim odaklı olması, Türkçede dönüşlülük adılarının derlem-tabanlı incelenmemesi ve bu türden bulguların kuramsal dayanaklarla karşılaştırmaması bu çalışmanın özgün yönüne işaret eder. Bu yönüyle, bulgularımız alanyazında karma yaklaşımla biçim-işlev ekseninde iki paradigmanın bir arada uygulanabileceği çalışmalara ışık tutacaktır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın tümevarımlı incelemesi aşamasında derlem-tabanlı bir çalışma yürütüldü. Sezer (2017) *TS Corpus V2* (<https://tscorpus.com/corpora/>)⁴ veri tabanından elde edilen *kendi* ve *kendisi* adılarını içeren 1000 sözcük araştırmanın inceleme nesnesini oluşturur. Sözü geçen adıların sözdizimsel açıdan tümceiçi gönderim özellikleri, söylem-edim koşulları açısından tümcelerarası gönderim özellikleri dikkate alındığında 7 alt ulamda gerçekleştikleri gözlemlendi:

1. Tümceiçi artgönderim
2. Tümceiçi öngönderim
3. Tümceiçi artgönderim ve öngönderim
4. Tümcelerarası artgönderim
5. Tümcelerarası öngönderim
6. Tümcelerarası artgönderim ve öngönderim
7. İyelikli artgönderim

Bu alt ulamlarla *kendi* ve *kendisi* adılarının gönderimsel özellikleri; tümceiçi artgönderim/öngönderim/iyelik yapılarını sözdizimsel yaklaşımlar çerçevesinde; tümcelerarası artgönderim/öngönderim/iyelik yapıları söylem-edimsel yaklaşımlar çerçevesinde karşılaştırılacaktır. Böylelikle, sözü geçen ulamlardan ve araştırma sorularından hareketle, *kendi* ve *kendisi* adılarının alt ulamlarında birbirleriyle benzer bir sunuluşa sahip olup olmadıkları incelenerek aşağıdaki hipotezlere de yanıt aranacaktır.

Hipotez 1: Alanyazında *kendi* dönüşlülük adılının katı bir biçimde yerel olarak kendinden önceki bir öncülü özne ya da nesne olarak seçmesi ve *-si* iyelik çekimli *kendisi* dönüşlülük adılının

⁴ Herkes için Türkçe Derlem Projesinin çıktısı olan *TS Corpus V2* (Sezer, 2017), Türkçede mevcut derlemlerden (örn. TUD, ODTÜ) biçimbirimsel çözümleme (morphological tagging) işaretlemesiyle ayrılır. Ayrıca, sözcük türü, biçimbirimsel etiket ve kök sözcük aramaya izin veren bir derlem olmasının yanı sıra farklı tür ve alanlara göre üstmetin aramalarına izin veren *TS Corpus V2*, internet üzerinden herkesin erişimine açık olmasıyla dilbilimcilere kaynak oluşturmaktadır.

uzun-soluklu bir gönderge olarak anatümceye ya da tümcelerarası bir öncüle bağlanabilmesi görüşlerini hatırlarsak; *kendi* adının *kendisi* adına kıyasla tümceiçi yapılanmada (artgönderim, öngönderim ve iyelik açısından) kısıtlılık göstermesi beklenir. Bu noktada, çalışmamızda yalın ve belirtme durumu eki alan dönüşlülük adılarına odaklandığımızdan söz etmemiz gerekir. Yönelme ya da ayrılma durumu içeren dönüşlülük adılarının gönderimsellik özelliklerinin incelenmesi öncül-gönderge ilişkisi açısından bağlama alanlarını etkileyebileceği için farklı durum eki alan dönüşlülük adılarının incelenmesini sonraki çalışmalara bırakıyoruz.

Hipotez 2: Tümcelerarası gönderimde *kendi* ve *kendisi* benzerlik göstererek artgönderim açısından daha sık bir biçimde gerçekleşebilir. Söylem evreninde daha sonradan sözü edilen varlığa gönderimde bulunan öngönderimin, genel alanyazına (Matthews, 1997) koşut bir biçimde, artgönderimden daha az kullanımı beklenir. Yantümceleme ya da söylem arkaplanında sunulan bilginin erişilebilirliği açısından gönderimsel bir ifadeden önce bir adıl ya da adılısılın öncül olması çekirdek göreviyle tümcenin konusuna gönderim yapar. Ancak bilişsel olarak gönderimsel içeriği bir öncüle bağlı olan bu birimlerin zihinde erişilebilirlik ve belirginlik açısından işlem yüküne sahip olduğundan söz eden çalışmaları düşündüğümüzde de (bkz. Fedele ve Keyser, 2014; Trnavac ve Taboada, 2016) öngönderimin tümceiçi ve tümcelerarası, metin düzleminde farklı kullanımları mümkündür. Ancak bu tür çalışmalarda öngönderimsellik içeren birimin adılısıl olması dikkat çeker. Biz de çalışmamızda, önbilginin ve zihindeki işlem yükünün de etkisiyle *kendi* ve *kendisi* adılarının öngönderim yapılanmasında daha az erişilebilir olmasını, dolayısıyla veritabanında artgönderimden daha az kullanımını bekliyoruz.

3. BULGULAR

Çalışmada toplamda 1000 dilsel anlatım incelenmiştir. 1000 dilsel anlatımdan *kendisi* ve *kendi* adılarının gönderimsellik özelliklerine göre 7 altulam özelliği taşıdığı gözlemlenmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere, toplam 1000 dilsel ifadede *kendisi* adılı 124 (%12,4) tümceiçi artgönderim, *kendi* adılı 255 (%25,5) tümceiçi artgönderim göstermektedir. *Kendisi* adılı 22 (%2,2) tümceiçi öngönderim gösterirken, *kendi* adılı 36 (%3,6) tümceiçi öngönderime sahiptir. *Kendisi* adılının 1 (%0,1) tümceiçi artgönderim ve öngönderimi bulunurken, *kendi* adılının tümceiçi artgönderim ve öngönderimi 0 (%) bulunmamaktadır.

Tablo 1. Kendisi ve Kendi Adıllarının Karşılaştırılması

	<i>kendisi</i>		<i>kendi</i>	
	<i>(n)</i>	%	<i>n</i>	%
Tümceiçi artgönderim	124	%12,4	255	%25,5
Tümceiçi öngönderim	22	%2,2	36	%3,6
Tümceiçi artgönderim ve öngönderim	1	%0,1	0	%0
Tümcelerarası artgönderim	239	%23,9	113	%11,3
Tümcelerarası öngönderim	0	%0	6	%0,6
Tümcelerarası artgönderim ve öngönderim	0	%0	1	%0,1
İyelikli artgönderim	114	%11,4	89	%8,9

Toplam 1000 dilsel anlatımda *kendisi* adılı 239 (%23,9) tümcelerarası artgönderim gösterirken, *kendi* adılı 113 (%11,3) tümcelerarası artgönderime sahiptir. *Kendisi* adının tümcelerarası öngönderimi bulunmazken 0 (%0), *kendi* adının 6 (%0,6) tümcelerarası öngönderimi bulunmaktadır. *Kendisi* adılı tümcelerarası artgönderim ve öngönderim göstermezken 0 (%0), *kendi* adılı 1 (%0,1) tümcelerarası artgönderim ve öngönderim göstermektedir. Toplam 1000 dilsel anlatımda *kendisi* adılı 114 (%11,4) iyelikli artgönderim gösterirken, *kendi* adılı 89 (%8,9) iyelikli artgönderim göstermektedir.

Tablo 2. Kendisi ve Kendi Adıllarının Korelasyonu

Correlations			
		<i>kendisi</i>	<i>kendi</i>
<i>kendisi</i>	Pearson Correlation	1	,666
	Sig. (2-tailed)		,102
<i>kendi</i>	Pearson Correlation	,666	1
	Sig. (2-tailed)	,102	

Kendisi ve *kendi* adıları arasında korelasyon, bir diğer adıyla ilişki olup olmadığının araştırılması için *Pearson Korelasyon Analizi* yapılmıştır. Tablo 2’de korelasyon analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, *kendisi* ile *kendi* adıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0.05$). *Kendisi* ile *kendi* adıları arasında anlamlı bir ilişki olmasa da, bu iki adıl arasında pozitif ve orta seviyede bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Bir sonraki bölümde sözdizim ve söylem-edim açısından karşılaştırma yapılarak bulgular örnek veriler üzerinden değerlendirilecektir.

4. TARTIŞMA

Tümceiçi ve tümcelerarası yapılanmalara ilişkin gözlemlerde tümceiçi artgönderim *kendi* adında; tümcelerarası artgönderim ise *kendisi* adında daha çok gerçekleşmiştir. Alanyazın taramasında belirtildiği üzere, *kendisi* adılı uzun-soluklu bir dönüşlülük adılı olduğu için hem yerel hem yerel-dışı biçimlerde başka bir öncüle bağlanabilmektedir (bkz. Sezer, 1991; Kornfilt, 1997, 2000; Uzun, 2000). Bu nedenle de bulgulardan tümcelerarası artgönderimde *kendisi* adılının uzun-soluklu bir biçimde bağlanması Hipotez'i karşılamaktadır. Bu bölümde öncelikle, tümceiçi yapılar değerlendirilecektir. Tümceiçi yapılanma için (9) örneği tümdengelimli bir yaklaşımla yazar tarafından oluşturulmuştur:

(10) Ali, Ayşe'ye *kendini* /*kendisini* aramasını söyledi.

Tümdengelimli yaklaşımla oluşturulan (10) tümcesine benzer anlam bulanıklığına sahip yantümceleme içeren tümceiçi bir gönderime *TS Corpus V2* veri tabanında incelenen dilsel ifadelerde rastlanmamıştır. Dolayısıyla, Sezer'e (1991) koşturularak *kendi* adılının da *kendisi* adılı gibi Bağlamanın A ilkesinden saparak yerel alanın dışında bir öncüle bağlanabileceğine işaret eden (10) tümcesine benzer bir yapının, incelenen verilerde yer almadığı söylenebilir. Bu durum, tümdengelimli yaklaşımla üretilen tümcelerin tümevarımlı yaklaşımla incelenen veri tabanında bulunmayabileceği, diğer bir deyişle, anadil konuşucularının sezgisel üretimlerinin veri tabanıyla kısıtlanamayacağına işaret eder. Aşağıda *TS Corpus V2* (Sezer, 2017)⁵ veri tabanından seçilen *kendisi* ve *kendi* dönüşlülük adıllarının tümceiçi artgönderim örnekleri yer almaktadır:

(11) *Yetişkin bir birey kendisi* ile barışık, çevresi ile barışıktır. (149)

Toplum, sorunlarına *kendisi* çare bulacak. (232)

Bir devlet eğer vatandaşlarını *kendisi* için tehdit olarak görüyorsa sürebilir. (218)

(12) Peyami Safa'ya telkin veren *Hikmetof Yoldaş*, *kendi* salkım yutmaktadır. (11)

Halk, *kendi* imkanlarıyla ve elleriyle toprağı kazarak yakınlarını aramış. (67)

Yan sanayi firmaları eşdeğer parçanın üzerine *kendi* marka ve logosunu kullanarak piyasaya sunacak. (146)

(11) ve (12)'deki tümceiçi artgönderim içeren bağlam dizinleri (*concordance line*) incelendiğinde, *kendisi* ve *kendi* dönüşlülük adıllarının yantümceleme yapılmaksızın tümcenin öznesi konumundaki *italik* olarak işaretli öncül adlarla bağlandıkları söylenebilir. Ayrıca, *kendisi* adılı

5 *TS Corpus V2*'den incelenen verilerin bağlamli dizinleri derlemeden alındığı biçimleriyle örneklerde sunulmuş olup verilere <https://tscorpus.com/corpora/> bağlantısından *kendi* ve *kendisi* sorgulamasıyla ulaşılabilir.

gibi tek başına kullanılırken; 67 ve 146 bağlamli dizinlerdeki *kendi imkanları* ve *kendi marka ve logosu* dilsel anlatımları, *kendi dönüşlülük* adınının sıfatçıl bir biçimde gerçekleşebileceğine ilişkin gözlemini (Kornfilt, 1997) destekler niteliktedir. Ayrıca, *kendi/ kendisi* adlarınının burada sürdürücü adıl (*resumptive pronoun*) işleviyle adilsil gibi bir görünüme sahip olduğundan da söz edebiliriz (bkz. Meral, 2006, 2010, 2013; Gökgöz Kurt, 2021). Yantümceleme içeren *kendisi* ve *kendi dönüşlülük* adılı yapılarına ilişkin örnekler aşağıda sunulmaktadır:

(13) Yurt içinde ve yurt dışında yapılan değerli çalışmalarla, *Türkoloji'nin* gelecek yıllarda daha da güçleneceği, diğer diller ile ilgili yayınlar kadar, *kendisi* için de oldukça büyük sayıda ve dolgun içerikli sayılan eserler sayesinde, büyük Önder, Başöğretmenimiz Atatürk'ün gösterdiği yolda, parlak bir geleceğe kavuşacağı şüphesizdir. (72)

Ayrıca *vücut* güneş ışınlarına maruz kaldığında, *kendisi* de D vitamini üretir. (52)

Kadın çocuklarını kumaşların üzerine oturturken, *kendisi* de taş masanın üzerine yaslanmıştı. (121)

Hekim eğer bu tür danışmanlık ve destek verme bakımından yeterli zaman ayıramayacak durumda ise, mutlaka *kendisi* dışında biri destek noktası sağlamalıdır. (438)

(14) Ülkemizde *vatandaşlarımız* satın alacakları konutları *kendi* kaynaklarıyla veya kişisel ilişkilerini kullanarak finanse etmekte... (91)

Her ülke uygulamakta olduğu modeli, *kendi* ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmiştir. (93)

Dilimiz Cumhuriyet Dönemine gelinceye kadar, *kendi* ses kurallarına uygun bir alfabeyle yazılmadığı için yüzyıllar boyunca birtakım sorunlarla iç içe kalmıştır. (377)

Çocuklar, ilkokula başladıkları günden itibaren kitap almaya, *kendi* özel küçük kütüphanelerine sahip olmaya alıştırılmalıdır. (56)

Yantümce içeren bağlamli dizinlerde *kendisi* ve *kendi* dönüşlü adıları uzun-soluklu bir biçimde *italik* olarak işaretlenen anatümcenin öznesini öncül olarak seçer. (13-14) bağlamli sıralı dizinlerde, Bağlama Kuramının A İlkesinden (Chomsky, 1980, 1981) ayrılarak Sezer (1991), Aydın (1998) ve Uzun (2000) gibi araştırmacıların görüşlerini destekleyerek *kendisi* ve *kendi* dönüşlü adlarının yerel alan dışında canlı/cansız bir öncüle uzun-soluklu bir biçimde bağlanabildikleri görülmektedir. Tümceiçi öngönderim açısından *kendisi* ve *kendi* adılını içeren dilsel anlatımlar aşağıdaki gibidir:

(15) Buna karar verecek olanın *kendisi* olduğunu ifade eden *Oral*, Hayır böyle bir şey yok dedi. (297)

11 Eylül saldırılarından sonra, terörizmden *kendisi* de çekmiş olan Türkiye ile ABD'nin bağlarının daha da sağlamlaştığını belirten *Grossman*, Türkiye'nin başarısını isteyenler arasında artık ABD'nin yalnız olmadığını, modern, laik ve demokratik bir ülke olarak Türkiye'nin önemini arttığını söyledi. (298)

Ama, *kendisi* de sigara içmeyen TBMM Başkanı *Ömer İzgi*, tepki toplayacağı gerekçesiyle konuya hala el atmıyor. (338)

(16) Konferansa, hepsi *kendi* alanında *en iyi, en yetkin uzmanlar* konuşmacı olarak davet edilmiş... (94)

Beklenildiği gibi defansif bir anlayışla *kendi* ceza sahasını çok adamla savunan *Yunanlılar*, kontrataklarla gol bulma düşüncesindeydi. (256)

Kısaca belirtecek olursak, birbirinden habersiz, kopuk *kendi* içinde gelişmesini sürdürmüş olan *Türkçenin* bu kolları birbirinden kelime alışverişi içinde bulunmamışlardır. (497)

(15-16)'da öngönderimin *kendisi* adında olgusalılık belirten *-DİK, -mİş* ve hareket bildiren *-(y)An* soneki ile oluşturulmuş ad yantümcelerinde gerçekleşmesi söz konusudur. Bu yapılanmada *kendisi* dönüşlülük adlı yantümcenin öznesini öncül olarak seçer. Veri tabanında, tümce-içi öngönderim açısından *kendisi* adılına yakın olmakla birlikte *kendi* adılının sıfatçıl yapılanma ile daha fazla öngönderime sahip olduğu bulgulanmıştır. Bu öngönderim yapısı, Meral'in (2006, 2010) çalışmalarında belirttiği üzere, dönüşlülük adılının canlı bir varlığa gönderim yapmasıyla sürdürücü adıl işlevinin de bulunduğunu gösterir. Ayrıca, Kornfilt (2000, 2006) ad yantümcesi içeren yapılarda *kendisi* adılının uzun-soluklu bağlama ile öncüle bağlanamayacağını, bu durumun bazı anadil konuşucuları tarafından dilbilgisel olarak kabul edildiğini belirtir. Bu noktada, sürdürücü adıl işleviyle uzun-soluklu bağlamaya izin veren *kendi/kendisi* dönüşlülük adlı, giriş bölümünde söz ettiğimiz ilkelerden Bağlamanın A ilkesini ihlal eder; ancak Bağlamanın C ilkesiyle örtüşür. (15-16) bağlamalı dizinlerinden de gördüğümüz üzere, veri tabanında bulguladığımız tümceler *kendi/kendisi* dönüşlülük adıllarının sürdürücü adıl olarak farklı bir işlevinin varlığını savunan kuramsal artalanı destekler niteliktedir. Öte yandan, *kendi* ve *kendisi* adılları artgönderim açısından yakınlık gösterirken, öngönderimin artgönderimden daha az sıklıkla kullanımı, Matthews (1997) ile koşutluk göstererek Hipotez 2'yle örtüşür. Bu noktada, işlem yükünden ve söylem evrenindeki ön bilgi ya da tümcenin konusunu işaretlemesiyle bilinen öngönderim olgusunun İngilizce, İtalyanca gibi dillerde adılsıl üzerinden yürütülmesi söz konusuysen, Türkçede dönüşlülük adıllarının da öngönderim özelliği taşıyarak yapılanması söz konusudur. Ancak bu yapının sürdürücü adıl özelliği taşıması da adılsıl görünümüne sahip olduğuna işaret eder. Ayrıca, tümcelerarası gönderimsellik özellikleri açısından *kendi* ve *kendisi* adılının farklı ya da aynı öncüle bağlanabilmesi söz konusudur:

(17) Ayşe_i telefonunu bulamadı. Bu sırada, Merve_j Ayşe_i'ye ulaşamadığı için Ali_k'yi aradı. Ali_k telefonunu Ayşe_i'ye verdi ve kendini_{ij}/kendisini_{ij} aramasını söyledi.

Tümcelerarası gönderimsellik özellikleri açısından incelendiğinde, *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adillerinin tümdengelimli bir yaklaşımla yazarın oluşturduğu (17) örneğinde yer alan anlam bulanıklığına sahip yapıya benzer bir gönderim yapısının veri tabanında gerçekleşmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca, artgönderim açısından tümcelerarası gönderimin tümceiçi gönderimden daha sık kullanımı derlemde yer alan metinlerin bağlaşıklık zinciri oluşturduğuna işaret eder. Tümcelerarası artgönderim yapısında *kendi* ve *kendisinin* dağılımları incelendiğinde, *kendisi* adillerinin daha sık kullanımı söz konusudur:

(18) Dil ve kültür işlerine birinci derece ilgi gösteren *Atatürk*, bakıyor ki Türkiyat Enstitüsü İstanbul'da. Ama *kendisi* Ankara'da. (73)

Tan, Naz'ın sorduğu soruyu yuvarlak bir cevapla çevirdi ve ona dikkatle bakarak aynı soruyu *kendisi* sordu ve ekledi. Biraz solgun gözüküyorsun, yoksa hasta mısın? (120)

Tezer Özlü'nün Almanca yazdığı Bir İntiharın İzinde, 1983 yılında Marburg Edebiyat Ödülünü kazanır. Bir yıl sonra da *kendisi* tarafından Yaşamın Ucuna Yolculuk başlığı ile Türkçeye kazandırılır. (194)

(19) *Türkler?*: Misafirperver, yardımsever, çalışkan, özverili, sevgi dolu insanlardı eskiden. Gittikçe her şeyin dejenere olması gibi onlarda bozulduklar ve yavaş yavaş *kendi* kendilerini tüketmeye yok etmeye başladılar. (51)

Levent Yüksel'in Kadın Şarkıları adıyla yayınlanan yeni albümünde hepsi de daha önce Türk pop müziğinde ses getirmiş kadın yorumculardan duyduğumuz şarkılar gün içinde defalarca kulağımızda dönmeye başladı bile. Bu kez *Levent Yüksel'in* sesinden...Beni Unutmanın hikayesini yıllardır hem *kendi* konserlerinde hem de Sertab Erener'le birlikte olan konserlerinde duyuyorduk, bu albüme de çok yakışmış doğrusu. (113)

Çocuğunuzun yaşına uygun görev ve sorumluluklar verin. *Bir çocuk* 2 yaşında elbisesinin bir parçasını, 3 yaşında atletini giyebilir. 5 yaşında ise *kendi* başına giyinip soyunabilir. (224)

(18-19)'da tümcelerarası artgönderim yapısının uzun-soluklu bir biçimde *kendi* ve *kendisi* adillerinin öncesinde metnin farklı konumlarında bulunan bir öncül ile bağlandıklarını *italik* olarak işaretli adıl birimlerden takip edilebilir. Bu yapılar Halliday ve Hasan'a (1976, 2014) koşut bir biçimde metinselliği, başka bir deyişle, tümcelerarası gönderimsel ilişkiyi kurarak anlamsal bağlantıyı sağlar. Diğerlerine kıyasla veri tabanında kısıtlı bir alt ulam olarak yer alan tümcelerarası öngönderim örneği aşağıda sunulmaktadır:

(20) Rusya'dan elemelerde 4 gol yediler. Hazırlık maçlarında Almanya'ya *kendi* evlerinde 2 -0 mağlup oldular. Kısacası *İsviçre* için pek de rahat bir turnuvanın yaklaştığını söyleyemeyiz. (253)

(20)'de *kendi* adılı sıfatçıl bir yapıyla sonrasında gelen tümcede gönderimsel bağlaşıklık oluşturacak bir biçimde *İsviçre* adına bağlanır. Metinsellik Ölçütlerinden bağlaşıklığı sağlayan gönderimsellik ögesi olarak tümcelerarası öngönderimin *kendisi* ile kullanımına veri tabanında rastlanmazken, *kendi* adılının kısıtlı bir biçimde olsa da öngönderim yapılanması söz konusudur. Hem artgönderim hem öngönderim içeren yapıların tümceiçi ve tümcelerarası sunuluşu incelendiğinde, tümceiçi hem artgönderim hem öngönderim içeren yapının salt *kendisi* adılı ile; öte yandan, tümcelerarası hem artgönderim hem öngönderim içeren yapının ise salt *kendi* adılı ile 1'er bağlamalı dizinde bulunduğu gözlenmiştir:

(21) *Kendisinin* aslında siyasetçi olmadığını, iktisatçı olduğunu ve 22 yıldır ekonomi politikaları konusunda çalıştığını belirten *Derviş*, ekonomi bilimiyle uğraştığını, zaman zaman üniversitede ders verdiğini ve siyasetin *kendisi* için çok yeni bir çaba olduğunu vurguladı. (349)

(22) Tasarımıyla ilgili sorular sordu ve *kendi* web sayfasının adresini verdi. İşin ilginç yanı o 10 yaşında bir ilkokul öğrencisi ve İstanbul'da ikamet ediyor. Bense 23 yaşındayım. Bodrum'da finans sektöründe çalışıyorum. O bana Saleh (adım Salih) bense ona *Haken* derim (onun adı da Hakan) (o gayet akıllı ve zeki bi çocuk)... (34)

(21)'deki 349 bağlamalı dizininde tekrarlanan *kendisi* adılının *Derviş* adı ile yantümceleme içeren aynı tümcede uzun-soluklu bir biçimde tekrar edilerek bağlanması söz konusudur. Öte yandan, (22)'deki 34 bağlamalı dizininde farklı tümcelerde bulunan adıl birimlere öngönderim ve artgönderim yapacak biçimde *kendi* adılı bağlanarak tümcelerarası gönderimsel bir ilişki kurmuştur. Bu yönüyle, metin içinde anlamsal bütünlüğün göndergelerarası ilişkiye dayandığı söylem-edim alanyazını (Halliday ve Hasan, 1976, 2014; İşeri, 2018) ile koşutluk gösterir. Ayrıca, tümevarımla incelenen veriler, Sells (1987) ve Maling'in (1984) uzun-soluklu gönderimsellik koşuluna uygunluk göstererek dönüşlülük adılarının belirgin bir söylem-edim rolünü sağlamak üzere tümcelerarası ya da tümceiçi bir öncüle bağlanması gerekliliğinin sağlandığına işaret eder. Bir diğer ulam olan iyelikli artgönderimin *-n/n -(s)/* yapılanması ile gerçekleşerek tümceiçi gönderim yapılarıyla kullanıldıkları gözlenmiştir:

(23) Ancak başta *Coulthard'ın kendisi* olmak üzere pek çok kişi böyle bir tahmin için henüz çok erken olduğu konusunda hem fikir. Namık Nagdaliev ve *Funda Arar'ın kendisi* de albüme söz ve besteleriyle katkıda bulunan isimler olmuş. (41)

Yoga, *kişinin kendisi*, çevresi ve nihayetinde evren ile uyumlu olduğu böylece huzur ve mutluluğu yakaladığı bir yöntemdir. (53)

(24) Namık Kemal'in arslan postu giymesi veya *Nazım Hikmetof Yoldaşın kendi postu* içinde yaşaması münakaşaya girecek şeyler midir? (10)

Klasik Batı Müziğiyle *kendi coğrafyamızın* müziğini uyumlu biçimde harmanlayan ve doğu ve batı arasında notalar aracılığıyla bir köprü oluşturan albümde Erkan Oğur, Okay Temiz, Halil Karaduman, Ercan Irmak gibi usta isimlere rastlıyoruz. (106)

(23-24)'te sunulan bağlamli dizinlerindeki iyelikli yapılardan *Funda Arar'ın kendisi*, *Nazım Hikmetof Yoldaşın kendi postu* gibi dilsel anlatımlarda dönüşlülük pekiştirici bir işlevle kullanılır. Ayrıca, 106 bağlamli dizininde gördüğümüz üzere, *kendi* dönüşlülük adılı sıfat işleviyle kullanılarak *coğrafyamızın* ifadesini nitelendirir. Kornfilt (1997, 2000) ile koşut bir biçimde, veri tabanında iyelikli artgönderim yapılarının pekiştirici işlevi ya da sıfatçıl bir işlev yüklenerek kullanımı söz konusudur.

Derlem-tabanlı çalışmaların, kısıtlı dil kullanımlarını içereceğinden söz eden Adger (2003), kuramsal açıdan içsel dilin üreticiliğinin bütün yönlerini kapsayamayacağını belirtir. Veri tabanında dönüşlülük adlarının anlam bulanıklığı içeren türetimlerinin bulunmaması da bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmada tümdengelimli yaklaşımla, tümevarımlı yaklaşımların birbirlerinden farklı işleyişlere sahip olduğunu varsayarak iki yaklaşımın örtüştüğü ve ayrıldığı noktalar tartışılmıştır. Bu nedenle, dilbilimin biçimci ve işlevci paradigmalarından sözdizim, söylem-edim kuramlarından gönderim çatısı altında örtüşen iki ilke temel alınarak *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının gönderimsel özellikleri 7 alt ulamda değerlendirilmiştir. Ayrıca, iki bakış açısıyla bulguların tartışıldığı bu bölümde, istatistiksel olarak birbirleriyle pozitif ve orta seviyede bir ilişki içerisinde olan *kendi* ve *kendisi* adlarının, biçimsel olarak benzer yapılarla, ancak farklı sıklıklarla tümceiçi ve tümcelerarası yapılandıkları saptanmıştır. Bu noktada, alanyazında kuramsal olarak yürütülen çalışmaları anımsayacak olursak, Kunduracı (2013) *kendi* dönüşlülük adının üzerindeki *-(s)l(n)* ekinin Türkçede kişiyi değil yalnızca iyeliği gösterdiğini bulgulamıştır. Bu çalışma ise, *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının biçimsel açıdan birbirleriyle benzer bir örüntüde hem yakın hem uzaktaki öncüle bağlandıklarını ortaya koyarak ilişkili görüşlere (Sezer, 1991; Aydın, 1998; Uzun, 2000; Karga ve Çele, 2023) koşutluk göstermiştir.

5. SONUÇ

Tümceiçi ve tümcelerarası bir biçimde yapılanmaları açısından *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının gönderimsel özelliklerinin karşılaştırıldığı bu çalışmada, tümceiçi gönderimler sözdizim temelli (Bağlama Kuramının A İlkesi), tümcelerarası gönderimler ise söylem-edim temelli (Metinsellik Ölçütlerinden Bağlaşıklık İlkesi) bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Veri tabanında

kendi ve *kendisi* adlarının dağılımı incelediğinde, Cem Değer (1996), Kornfilt (2000), Koşaner (2005), Oktar ve Koşaner'e (2007) koşut bir biçimde dönüşlülük adlarının adıl bir stratejiyle oluştukları görülmektedir.

Çalışmanın ilk sorusu olan “tümdengelimli ve tümevarımlı bir biçimde incelendiklerinde *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının sözdizim ve söylem-edim bağımlı olma koşulları açısından benzer özellikler taşıyıp taşımadıklarına” yanıtımız benzerliklerin yanı sıra farklılıklarının da bulunduğu yönündedir. Bununla ilişkili olarak, istatistiksel olarak anlamlı bir ölçüde fark bulunmaması iki adılın da benzer dağılımsal özellikler taşıyabileceğine işaret eder. Bu bağlamda, *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adlarının tümceiçi ve tümcelerarası gönderimlerinin 7 alt ulamda gerçekleştiklerini; tümcelerarası bağlamli dizinlerde *kendisi* adılının, tümceiçi bağlamli dizinlerde ise *kendi* adılının daha sık kullanıldıkları söylenebilir. Farklılık düzleminde ise tümdengelimle oluşturulan anlam bulanıklığı içeren gönderime sahip tümceiçi ve tümcelerarası yapılar benzer yapıların, veri tabanında bulunmaması ise söz geçiren adılın birbirilerinden ayrıldıkları noktaya işaret eder. İki farklı bakış açısına göre gönderimsellik özellikleri değerlendirildiklerinde, tümceiçi ya da bağlaşık bir metin oluşturan tümcelerarası öngönderim/artgönderim yapılanmasının *kendi* ve *kendisi* adılının her ikisiyle de kullanımının temelde farklı olsalar da benzerlik taşıdıkları söylenebilir. Sözelimi, her iki adıl için de tümceiçi örüntüde anatümce ya da yantümcenin öznesi öncül oluştururken; tümcelerarası yapıda öncesinde ya da sonrasında yer alan tümcelerden birinin öznesinin öncül oluşturması söz konusudur.

Çalışmanın bir diğeri sorusu ise “Türkçe *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adıları tümceiçi ve tümcelerarası göndermeler açısından değerlendirildiklerinde uzun-soluklu okuma içerip içermedikleri” ile ilişkiliydi. Tümceiçi artgönderim ve öngönderim yapılarının Bağlamanın A ilkesine uyum göstererek sözdizimsel açıdan yönetme ulamı içinde yerel alanda bir öncüle bağli oldukları gözlemlenmiştir. Ancak, *kendi* ve *kendisi* adılının yantümceleme içeren tümceiçi yapılarda Sezer (1991), Aydın (1998), Uzun (2000) ve Meral'in (2006, 2010, 2013) görüşlerine koşutluk göstererek geçirimli alanlar oluşturdukları ve yantümcenin öznesine uzun-soluklu bir biçimde bağlanabildikleri söylenebilir. Ayrıca, tümcelerarası yapılanma için de her iki adılın farklı tümcelerde öncülüne bağlanarak uzun-soluklu okumaya sahip olması söz konusudur.

Son olarak çalışmada “uzun-soluklu okuma içeren yerellik dışı özelliklerin *kendi* ve *kendisi* dönüşlülük adılının her ikisinde de ortak olup olmadığı” sorusu yanıtlanmıştır. Veri tabanındaki bulgular, yerellik dışı özellik taşıyan tümceiçi yantümceleme içeren yapıda *-s/* iyelik eki ile çekimli bir yapıya sahip olan *kendisi* dönüşlülük adılının uzun-soluklu bir gönderge olduğunu ve anatümceye bağlanabileceğini savlayan alanyazını (bkz. Enç 1989; Kornfilt 1997, 2000; Meral 2010) desteklemektedir. Pollard ve Sag (1992) erişilebilir eş-üye arayan bağlama yapılarının

öncül bulamadığında yerel alanın dışında kendine öncül arayacağından ve söylem-edim koşullarına göre uzun-soluklu bir biçimde bağlanacağı bir öncül bulabileceğinden söz eder. Bu doğrultuda tümcelerarası yapılanmada, uzun-soluklu biçimde, öncül ve gönderge arasında bağ kuran bir birim olarak *kendisi* adılı *kendi* adılından daha sık biçimde kullanılmıştır. Ancak, daha fazla verinin incelenerek farklı yaş ve eğitim grubundan anadil konuşucularının ürettiği tümcelerin karşılaştırılması dönüşlülük adılarında bağlama olgusuna ilişkin farklı bulgulara işaret edebilir. 1000 bağlam dizini ile sınırlandırdığımız bu çalışmada, *kendi/kendisi* dağılımlarında *-DİK*, *-mA*, *-(y)AcAK* içeren yapılarda farklılık gözlenmemiş olup ileriki çalışmalarda farklı yantümceleme içeren yapılar yeniden yönelme, ayrılma gibi farklı durum eki taşıyan dönüşlülük adılarını da kapsayacak bir biçimde ele alınarak alana bağlama olgusuna ilişkin farklı gözlemler sunulabilir. Ayrıca, ileriki çalışmalarda sözlü derlemde yer alan kullanımların incelenmesi, tüm dengeli yaklaşım ile anadil konuşucularının ürettiği tümcelerle karşılaştırılıp her iki yaklaşımın birbiriyle örtüştüğü ya da birbirlerinden ayrıldıkları noktalar belirlenebilir. Böylelikle, veri tabanında karşılaşılmayan anlam bulanıklığına sahip yapılar da yazılı ve sözlü derlemlere eklenebilir. Tüm dengeli ve tümevarımlı yöntemlerin bütüncül biçimde ele alınarak dilsel ifadelerin incelenmesi kuramsal ve uygulamalı dilbilim alanyazınına katkı sağlayabilir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

ETİK BEYAN

Bu makalenin yazarları, çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni gerektirmediğini beyan etmektedir.

KISALTMALAR

AÖ *Ad öbeği* Tr. *Türkçe*

bkz. *Bakınız* TS Corpus V2 *Turkish Corpus Version2*

İng. *İngilizce* UG *Generative Grammar*

MÖ *Metinsellik Ölçütleri* UyumÖ *Uyum öbeği*

örn. *Örneğin* ÜD *Üretici Dilbilgisi*

TC *Textuality Criteria* vd. *Ve diğerleri*

KAYNAKLAR

- Adger, D. (2003). *Core syntax: A minimalist approach* (20. Baskı). Oxford University Press.
- Aydın, Ö. (1998) İkinci dil olarak Türkçe ediniminde dönüşlü adillara ilişkin yorumlar. *XII. Dilbilim kurultayı bildirileri* içinde (s.175–186). Mersin Üniversitesi.
- Büring, D. (2005). *Binding theory*. Cambridge University Press.
- Cem Değer, A. (1996) Türkçedeki dönüşlü adillarin yönetici ulamlarinin tanımlanması. L. Oktar, ve A. C. Değer (Ed.), *X. Dilbilim kurultayı bildirileri* içinde (s. 41–47).
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Mouton The Hague.
- Chomsky, N. (1980). On binding. *Linguistic Inquiry*, 11(1), 1-46.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on government and binding*. De Grutyer.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. Greenwood Publishing Group.
- Cole, P., Hermon, G. ve Huang, C.-T. J. (Ed.), (2001). *Introduction: Long-distance reflexives* içinde (s. xiii-xxvii) (33. Baskı). Brill.
- Csató, E. (2002). Copied features of Turkic reflexives. *Orientalia Suecana*, 51, 67–73.
- Dinçtopal-Deniz, N. (2009). Anaphora in Turkish. *Linguistics in the Big Apple: CUNY/NYU Working Papers in Linguistics*.
- Dinçtopal-Deniz, N. (2023). Referential dependencies in Turkish: Some novel arguments on the binding of kendisi, o and pro. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 81–107.
- Enç, M. (1989). Pronouns, licensing, and binding. *Natural Language & Linguistic Theory*, 7(1), 51-92.
- Fedele, E., ve Kaiser, E. (2014). Looking back and looking forward: Anaphora and cataphora in Italian. *Proceedings of the 37th Annual Penn Linguistics Conference, University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* içinde, (Vol. 20, No. 1).
- Gökgöz Kurt, B. (2021). Binding theory and a closer look at the anaphoric expression kendisi in Turkish. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* (23), 119–145.
- Göksel, A., ve Kerslake, C. (2004). *Turkish: A comprehensive grammar*. Routledge.
- Güven, M. (2015). Türkiye Türkçesindeki Kendi Biçimbiriminin İşlevlerinin Tarihsel Gelişimi Üzerine. *Bilig*, (72), 43–72.

- Hagege, C. (1974) Les pronoms logophoriques. *Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris*, 69, 287-310.
- Hasan, R., ve Halliday, M. A. (1976). *Cohesion in English*. London, Longman.
- Harbert, W. (1995). Binding theory, control and pro. G. Webelhuth (Ed.), *Government and binding theory and the minimalist program* içinde (s. 177–240). Blackwell.
- İşeri, K. (2018). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Pegem Akademi.
- İşsever, S. (2015) Small pro as a defective binder: Anaphor binding in possessive structures, Poster presented at Turkish, Turkic and the languages of Turkey November 21–22, 2015 UMass Amherst.
- Karga, Z. ve Çele, F. (2023). Türkçede Dönüştürülme adlarının öncül adlara bağlanması: Duygu durumu eylemleri. 36. UDK bildiri sunumu, 11-12 Mayıs 2023, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kim, J.-H., Lee, Y. ve Kim, D. E. (2018). A study on binding conditions of reflexives and pronouns in the ICE-GB corpus. *Modern Studies of Grammar*, 99, 143-160.
- Kim, J. H., An, S., ve Jung, A. (2020). Binding conditions of English reflexives and pronouns in the ICE-USA. *어학연구*, 56(3), 287–307.
- Kim, J.-H., Lee, Y., Kim, J., ve Kim, Y. (2020). A multifactorial analysis of binding conditions in British English using ICE-GB corpus. *Studies in Linguistics*, 55, 83–107.
- Kornfilt, J. (1997). On the syntax and morphology of relative clauses in Turkish. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 8, 24–51.
- Kornfilt, J. (2000). Some syntactic and morphological properties of relative clauses in Turkish. *The syntax of relative clauses* içinde (s. 121–159). John Benjamins Publishing Company.
- Kornfilt, J. (2001). Local and long-distance reflexives in Turkish. P. Cole, G. Hermon ve C.T. J. Huang (Ed.), *Long-distance reflexives* içinde (s. 197–226). (33. Baskı). Brill.
- Kosaner, O. (2005). *Morphosyntactic properties of reflexives in Turkish* [Yayınlanmamış Doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Kunduraci, A. (2013). *Turkish noun-noun compounds: A process-based paradigmatic account* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Calgary, Calgary, Canada.
- Kuno, S. (1987). *Functional syntax: Anaphora, discourse and empathy*. University of Chicago Press.

- Lange, C. (2006). Reflexivity and intensification in Irish English and other new Englishes. *The Celtic Englishes IV: the interface between English and the Celtic languages; proceedings of the fourth international colloquium on the "Celtic Englishes" held at the University of Potsdam in Golm (Germany) from 22-26 September 2004* içinde (s. 259–282). Universitätsverlag Potsdam.
- Maling, J. (1984). Non-clause bounded reflexives in Modern Icelandic. *Linguistics and Philosophy*, 7, 211-41.
- Manzini, R., ve Wexler, K. (1987). Parameters, binding theory and learnability. *Linguistic Inquiry*, 18, 413–444.
- Matthews, P. H. (1997). *The concise oxford dictionary of linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Meral, H. M. (2006). Resumptive Pronouns in Turkish. Yağcıoğlu, S., Değer, A. C. (Haz.), *Advances in Turkish Linguistics: proceedings of 12th international conference on Turkish linguistics* içinde (s. 223–233). Izmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Meral, M. H. (2010). Some notes on Turkish pronominal anaphora. *Journal of Turkish Studies*, 5, 535–563.
- Meral, H. M. (2013). Binding as an A'-phenomenon?: Some remarks from Turkish. *IBERIA: An International Journal of Theoretical Linguistics*, 5(1), 45–68.
- Oktar, L ve Koşaner, Ö. (2007). Türkçede dönüşlülük: Biçim-sözdizimsel bir çözümleme. *Journal of Turkish Linguistics*, 1(1), 24.
- Özsoy, A. S. (1990). Söylemiçi dönüşlü yapı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 36–40.
- Pollard, C., ve Sag, I. A. (1992). Anaphors in English and the scope of binding theory. *Linguistic Inquiry*, 23(2), 261–303.
- Rakosi, G. (2009). Beyond identity: The case of a complex Hungarian reflexive. M. Butt ve T. H. King (Ed.), *proceedings of the LFG '09 conference*, içinde (s. 459–479). Stanford, CA: CSLI Publications.
- Reinhart, T., ve Reuland, E. (1993). Reflexivity. *Linguistic Inquiry*, 24, 657-720.
- Reuland, E. (2011). *Anaphora and language design*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Reuland, E. (2017). Why is reflexivity so special? Understanding the world of reflexives. *Studia Linguistica*, 71(1-2), 12–59.

- Rudnev, P. (2011). Why Turkish kendisi is a pronominal. *Уралo-алтайские исследования*, 01(4), 76–92.
- Sells, P. (1987). Aspects of logophoricity. *Linguistic Inquiry*, 18(3), 445–479.
- Sezer, E. (1980) On reflexivization in Turkish. *Harvard Ukrainian Studies*, 3(4), 748–759.
- Sezer, T. (2017). TS corpus project: An online Turkish dictionary and TS DIY corpus. *European Journal of Language and Literature*, 9(1), 18–24. <https://tscorpus.com/corpora/>
- Song, S. (2017). A corpus study of unbound reflexive pronouns in English. *영어학*, 17(2), 275–305.
- Steenbergen, M. van. (1991). Long-distance binding in Finnish. J. Koster ve E. Reuland (Ed.), *long-distance anaphora* içinde (s. 231-244). Cambridge UP.
- Trnavac, R., ve Taboada, M. (2016). Cataphora, backgrounding and accessibility in discourse. *Journal of Pragmatics*, 93, 68–84.
- Uzun, N. E. (2000). *Ana çizgileriyle evrensel dilbilgisi ve Türkçe*. Multilingual.
- Wexler, K., ve Manzini, M. R. (1987). Parameters and learnability in binding theory. *Parameter setting* içinde (s. 41–76). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Yakut, B. A. (2015) The logophoric behaviour of strict local anaphor kendi ‘self’ in Turkish. A. Joseph ve E. Predolac (Ed.), *proceedings of the 9th workshop on Altaic formal linguistics, MIT Working Papers in Linguistics* içinde (76. Baskı). Cambridge, MA: MITWPL.